

“Åmanden”

Åmanden (eller Nøkken) er i dansk folketro et væsen, der bor i åer, ofte tæt på vadesteder og broer.

I Norden er han kendt under forskellige navne, ofte kaldet ”Nøkken”. I Skåne også ”Bäckmanden”. På engelsk ”the Nix”; tysk ”der Nöck” eller ”der Wassermann”.

Maskestenen ved Sjellebro har indristet en markant maske med flettet skæg og hår, måske en trold eller åmand. Stenen, der er fra vikingetid omkring år 1000, stod ved resterne af en bro, hvor der i 1950-erne er udgravet fire oldtidsveje, anlagt ovenpå hinanden.

Sædvanligvis beskrives han i form af et menneske med mørkt eller gråt tøj, langt skæg og hår. Andre gange som en fiskelignende mand eller en hest.

Det fortælles, at han hvert år eller med visse mellemrum drukner et menneske i åen. Når tiden er inde høres hans røst fra åen: ”Tiden er kommen, men manden er der endnu ikke”. Får han ikke et frivilligt offer kan han selv lokke og drage folk i åen; han kan f.eks. lokke med violinspil eller fylde tungsindige mennesker med tanker om at drukne sig.

I Åmandens have blomstrer hvide åkander, kaldet ”Nøkkeroser” til minde om hans druknede ofre.

I gamle dage passede åmændene de landsbyer, der lå tæt på åen, hvor han boede. Han kunne forhindre fjender i at krydse åen. Det er også åmanden, der sørger for, at åen eller søen er fuld af fisk og planter, og han kan blive meget vred, hvis menneskene ikke passer godt på vandløb og søer.

Til gengæld skal han en gang om året have sit offer, helst et menneske. Åmanden var et godt skræmmeeksempel for landsbyens børn, der skulle holde sig fra åens eller søens vandkant, Hvis de var der eller skulle passere vadestedet, var der måske en åmand lige under overfladen.

Skal man bade, skal man først kaste stål eller sten i vandet – uden at plaskel og højt erklære, at ”nu er åmanden bundet”. Herefter kan man bade trygt. Efter badningen må man huske at slippe åmanden løs igen ved at kaste en ny sten i åen, som nu skal plaske.

Utallige sagn, folkeviser og eventyr beretter om åmanden:

”Agnethe og Havmanden”, ”Harpens Kraft”, ”Nøkkens Svig”. H.C. Andersen fortæller i eventyret ”Klokken” om åmanden i Odense å. Cornelius Vreeswijk synger i visen ”Felicia-adjö” - ”... af näcken blev hon dragen / og ner i älven tagen”.

I historien ”De tre Bukke-Bruse” beskrives åmanden som en trold, der bliver snydt af de tre gedebukke.

Også åmanden i Hinnerup å fik sine ofre.

Den 14. maj 1699 er Jens Aagaard af Nissum begravet, ”som blev fundet i Thorum å ved Østergaard efter 11 ugers forløb om sit brød at bede”.

KEJ / juli 2015

De tre Bukke Bruse, her fra historien i ”Børnenes danske læsebog” (2. skoleår), 1953.

”Kom blot, jeg er ikke bange,
Jeg skal støde, jeg skal stange,
øjet stinge (stikke ud), benet knuse,
for jeg er den store Buk Bruse.”

”Stenbonden” Jakob Vestergård i gang med ”åmanden” på sit værksted i Grønning. Stenbjælken var oprindeligt en del af Nissum Bro, der eksisterede fra middelalderen til slutningen af 1800 tallet. På stenen findes der flere steder spor efter tidligere bearbejning

